

Dr Przemysław Telenga
adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego
i Międzynarodowego Prawa Handlowego UMCS
Sędzia Sądu Rejonowego Lublin - Zachód w Lublinie

**Prezentacja wybranych problemów związanych z rozpoznaniem
wniosku o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu
na tle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r.
(III CZP 85/13; OSNC 2014, nr 3, poz. 28)**

A) WSTĘP. Postawienie zasadniczych problemów.

- I. Obowiązek alimentacyjny dłużnika jako przedmiot poddania się egzekucji w akcie notarialnym.**
- II. Zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym.**
- III. Złożenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji, jako czynność procesowa zmierzająca do obejścia prawa.**
- IV. Czy art. 3 kodeksu postępowania cywilnego może de lege lata stanowić podstawę prawną do odmowy uznania skuteczności czynności procesowej?**

B) Omówienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r. (III CZP 85/13; OSNC 2014, nr 3, poz. 28)

- I. Zarys stanu faktycznego.**

Zapytanie prawne Sądu II instancji powstało w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji zaległych za 11 lat alimentów należnych żonie i dwóm córkom w kwocie 3 milionów zł, zobowiązując się wypłacić tę kwotę w terminie 7 dni od sporządzenia aktu notarialnego oraz alimentów bieżących w kwocie 30 000 zł miesięcznie. W związku z niewykonaniem zobowiązania, żona dłużnika następnego dnia po upływie terminu wskazanego w akcie notarialnym złożyła wniosek o nadanie klauzuli wykonalności temu aktowi notarialnemu, stanowiącemu tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c.

Dokonawszy oceny przedstawionego wyżej stanu faktycznego, sąd I instancji oddalił wniosek wierzyciela o nadanie aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności.

Z wypowiedzi zawartych w uzasadnieniu, wynika jednak, że odmowa nadania klauzuli wykonalności przez sąd I instancji oparta została na tezie o niedopuszczalności poddania się przez dłużnika egzekucji w akcie notarialnym świadczeń (długów) powstałych z niektórych „szczególnych” rodzajów świadczeń (w przedmiotowej sprawie świadczenia alimentacyjnego)

II. Teza Sądu Najwyższego.

„Dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się egzekucji świadczeń alimentacyjnych; sąd może oddalić wniosek o nadanie takiemu aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności, jeżeli z jego treści oraz oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji w sposób oczywisty wynika, że zostało złożone w celu obejścia prawa.”.

III. Zasadnicze motywy decyzji Sądu Najwyższego:

1) Tytuł egzekucyjny w postaci aktu notarialnego może obejmować każdy obowiązek o charakterze cywilnoprawnym, odnośnie do którego jest dopuszczalna droga sądowa oraz droga egzekucji sądowej; art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. nie zawiera żadnych ograniczeń co do zdarzeń, które mogą być źródłem egzekwowanego zobowiązania; notarialny tytuł egzekucyjny może więc dotyczyć każdego obowiązku świadczenia polegającego na zapłacie sumy pieniężnej lub wydaniu rzeczy oznaczonych indywidualnie lub co do gatunku, bez względu na to, jakie jest źródło tego obowiązku.

2) W postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności sąd nie bada kwestii merytorycznych związanych z istnieniem obowiązku świadczenia¹ (por. art. 783 § 1 k.p.c.)². Uprawnienie do prowadzenia egzekucji istnieje, jeżeli dokument, na który powołuje się wierzyciel, spełnia wszystkie ustawowe wymagania tytułu egzekucyjnego, a stwierdzony w nim obowiązek świadczenia nadaje się do wykonania w drodze egzekucji sądowej. W związku z tym żadne inne kwestie nie powinny być przedmiotem badania w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, w szczególności w postępowaniu tym nie należy rozstrzygać, czy czynność prawna, z której wynika

---

¹ Por. m. in. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 1938 r., C. III. 457/37, "Polski Proces Cywilny" 1938, nr 13-15, s. 465; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 1972 r., II CR 193/72, OSNCP 1973, nr 4, poz. 68 i z dnia 24 sierpnia 1973 r., II PZ 34/73, niepubl. oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1985 r., III CZP 14/85, OSNCP 1985, nr 12, poz. 192 i z dnia 16 marca 2006 r., III CZP 4/06, "Biuletyn SN" 2006, nr 3, s. 7). Pogląd ten - także w przypadku tytułu egzekucyjnego, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. - został potwierdzony przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07 (OSNC 2009, nr 3, poz. 42).

² Zgodnie z tym przepisem klauzula wykonalności obejmuje stwierdzenie, że tytuł uprawnia do egzekucji, a w razie potrzeby oznacza jej zakres.

obowiązek świadczenia stwierdzony w tytule egzekucyjnym, może zostać uznana za zgodną z prawem lub z zasadami współżycia społecznego. Z tego powodu w postępowaniu klauzulowym nie podlega weryfikacji istnienie albo nieistnienie obowiązku świadczenia stwierdzonego w tytule egzekucyjnym. Tego rodzaju aktywność, sprowadzająca się w istocie do merytorycznego osądzenia sprawy cywilnej, może być podejmowana wyłącznie w postępowaniu rozpoznawczym.

3) W wyjątkowych sytuacjach jednak, na przykład gdy dłużnicy alimentacyjni - ze względu na przyjętą w art. 1025 k.p.c. kolejność zaspokajania wierzyciela z kwoty uzyskanej z egzekucji, w której zasada uprzywilejowania objęte zostały należności alimentacyjne - dobrowolnie poddają się egzekucji w akcie notarialnym, który będąc tytułem egzekucyjnym, po uzyskaniu klauzuli wykonalności zostaje przedstawiony do wykonania **wyłącznie w celu pozbawienia innych wierzycieli możliwości zaspokojenia**. Jeżeli taki tytuł egzekucyjny **bez wątplenia wskazuje, że wykreowany został wyłącznie w celu obejścia prawa, to brak możliwości oddalenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności oznaczałoby sprowadzenie sądu do roli organu automatycznie zatwierdzającego nadużywanie przez stronę przyznanych jej praw procesowych**.

4) Sytuacja jest analogiczna do uregulowanej w przepisach o stwierdzeniu wykonalności orzeczenia sądu lub rozstrzygnięcia innego organu państwa obcego, ugody zawartej przed takim sądem lub organem bądź przez nie zatwierdzonej, a także wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, w tym wyroku zagranicznego sądu polubownego. W obecnym stanie prawnym stwierdzenie wykonalności tych aktów następuje **przez nadanie klauzuli wykonalności** (art. 1151 § 1, art. 1151⁴, 1152, 1214 § 2 i art. 1215 § 1 k.p.c.). W ramach tego postępowania sąd jest obowiązany odmówić stwierdzenia wykonalności (nadania klauzuli wykonalności), jeżeli wykonanie któregoś z tych aktów byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1150 w związku z 1146 § 1 pkt 7 oraz art. 1215 § 3 pkt 2 i art. 1215 § 2 k.p.c.). Nie ma podstaw do utożsamiania postępowania o stwierdzenie wykonalności z postępowaniem o nadanie klauzuli wykonalności, zachodzą bowiem pomiędzy nimi istotne różnice chociażby ze względu na inne funkcje oraz przedmiot obu tych postępowań. Sprawia to, że rozwiązań przewidzianych w jednym z tych postępowań nie można swobodnie przenosić do reżimu drugiego, co jednak nie wyłącza możliwości posiłkowania się którąś z reguł wniosku prawniczego (np. metodą analogii).

Notarialny tytuł egzekucyjny - podobnie jak bankowy tytuł egzekucyjny, a także ugoda sądowa - nie ma charakteru jurysdykcyjnego, powstaje bowiem nie wskutek sądowego rozstrzygnięcia, lecz z woli stron stosunku prawnego. Abstrahując od teoretycznych sporów odnośnie do charakteru prawnego oświadczenia o poddaniu się egzekucji, za bardziej przekonujący uznać należy pogląd, że **jest ono jednostronną czynnością materialnoprawną, a nie procesową**. Skutki tej czynności mają - i ta kwestia nie może budzić wątpliwości - charakter procesowy, powstaje bowiem tytuł egzekucyjny.

Można zatem bronić poglądu, że ważność i skuteczność oświadczenia o poddaniu się egzekucji podlega ocenie z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, **natomiast powstały w wyniku takiego oświadczenia skutek procesowy w postaci notarialnego tytułu egzekucyjnego ocenić należy według prawa procesowego. Dostrzegając tylko w tym zakresie pewne analogie w odniesieniu do ugody sądowej, nie powinna budzić zastrzeżeń możliwość odwołania się - w postępowaniu wywołanym wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu - do przesłanki obejścia prawa, przewidzianej w art. 203 § 4 w związku z art. 223 § 2 k.p.c.**

W obowiązującym systemie prawnym istnieją rozwiązania, według których zakres kognicji organu, który nadaje klauzulę wykonalności, został poszerzony o możliwość badania ugód zawartych poza sądem w płaszczyźnie ich zgodności z prawem lub zasadami współżycia społecznego: a) ugoda o naprawienie szkody wyrządzonej pracodawcy przez pracownika (**por. art. 121¹ § 2 k.p.**); b) ugoda zawarta przed komisją pojednawczą w sprawach ze stosunku pracy (**por. 255 § 2 zdanie pierwsze k.p.**); c) ugoda zawarta przed mediatorem, która dodatkowo powinna jeszcze podlegać ocenie pod kątem ewentualnego obejścia prawa przez ugadzające się strony (**zob. art. 183¹⁴ § 3 k.p.c.**). Wymienione przepisy **nie podlegają wykładni rozszerzającej**. Sąd Najwyższy tezę o możliwości oddalenia wniosku o nadanie notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności ograniczył do sytuacji zupełnie wyjątkowej, gdy nie zachodzi potrzeba dokonywania ustaleń sądowych, w celu stwierdzenia, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji złożone zostało w celu obejścia prawa.

Przyjęcie takiego poglądu nie może być odczytywane w praktyce obrotu - zważywszy na wskazane zastrzeżenia i uwarunkowania wynikające z okoliczności o wyjątkowym charakterze - jako wyłom w utrwalonym od lat stanowisku Sądu Najwyższego, lecz powinno być potraktowane jako **niezbędne i konieczne wskazanie na możliwość odmowy nadania notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności w sytuacji, w której jedynym celem wszczęcia postępowania klauzulowego miałyby być legitymizacja przez sąd fikcji prawnej, celu niegodziwego, służącego obejściu prawa albo godzącego w podstawowe zasady porządku prawnego.**

C) Wypowiedzi doktrynalne co do tezy i argumentacji uchwały

1) Glosa aprobująca Przemysław Telenga (PPC 2014, nr 2, s. 292 i n.)

a) autor rozważa, czy poza podstawą prawną wskazaną przez SN, podstawy do odmowy nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu nie może stanowić także art. 3 k.p.c, podnosząc jednocześnie, że tego rodzaju podstawa pozwala na pogodzenie rozstrzygnięcia z

dotychczasowym stanowiskiem judykatury i doktryny co do ograniczonej kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym;

- b) autor podkreśla, że ewentualna odmowa nadania klauzuli wykonalności nie powinna być podejmowana „*prima facie*” na posiedzeniu niejawnym, bez ustalenia okoliczności przemawiających za zamiarem „obejścia prawa”.

2) Glosa aprobująca Maciej Muliński, *Dopuszczalność nadania klauzuli wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu* (Mon. Pr. 2014, nr 16, s. 871 i n.)

- a) autor aprobuję tezę SN, podnosząc, że oznacza ona poszerzenie granic kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym, co jednak jest uzasadnione tym, że i tak prawo dopuszcza badanie kwestii materialnoprawnych w postępowaniu klauzulowym ;
- b) autor wskazuje katalog tytułów egzekucyjnych, co do których uchwała może mieć zastosowanie – ogranicza je wyraźnie do pozasądowych tytułów egzekucyjnych;
- c) autor podkreśla, że odmowa może mieć miejsce tylko wówczas, gdy zamiar obejścia prawa jest oczywisty, *prima facie*”, jak sąd ma jakiegokolwiek wątpliwości co do tego, czy tytuł został stworzony w celu obejścia prawa, powinien nadać klauzulę, autor wyklucza możliwość odbierania dodatkowych wyjaśnień od stron czy to w trybie ich wysłuchania (art. 760 k.p.c.), czy w trybie przesłuchania (art. 299 k.p.c.).

3) Uwagi krytyczne - Feliks Zedler, *Odmowa nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wygenerowanemu w celu obejścia prawa. Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z 4.12.2013 r. (III CZP 85/13)* (PPC 2015, nr 4, s. 492 i n.)

- a) autor stwierdza, że w prawie polskim brak jest jakiegokolwiek podstawy prawnej do odmowy nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu opiewającemu nawet na *prima facie* fikcyjne zobowiązanie;
- b) przepisy, które pozwalają sądowi odmówić nadania klauzuli wykonalności z uwagi na okoliczności zmierzające do obejścia prawa mają charakter wyjątkowy i nie podlegają wykładni rozszerzającej;
- c) w postępowaniu klauzulowym nie ma procesowych, zgodnych z zasadami państwa prawa, gwarancji zapewniających organowi sądowemu kontrolę tytułu egzekucyjnego pod kątem stwierdzenia okoliczności zmierzających do obejścia prawa przez wierzyciela; odmienna wykładnia jest sprzeczna z art. 45 Konstytucji RP;
- d) rozszerzenie kognicji sądu o badanie, czy tytuły egzekucyjne nie zmierzają do obejścia prawa powoduje nieuzasadnioną przewlekłość postępowania klauzulowego.

D) Problem stosowania art. 3 k.p.c.

1) Stanowisko doktryny.

- a) Założenia ustawodawcy – uzasadnienie projektu ustawy z dnia 16 września 2011 (Dz.U.2011.233.1381) zmieniającej nin. ustawę z dniem 3 maja 2012 r., druk sejmowy Sejmu RP VI kadencji Nr 4332, s. 42³.
- b) Przepis sam w sobie nie ma żadnego, znaczenia pozbawiony jest sankcji, (lex imperfectae) – tak m. in. K. Knoppek, M. Manowska, Ł. Piebiak, M. G. Plebanek, jak się wydaje także, Ł. Błaszczak.
- c) art. 3 k.p.c. stanowi „zaczątek inkorporowania do przepisów kodeksu postępowania cywilnego jako reguły zakazu nadużywania uprawnień procesowych”; sankcje zasadniczo wynikają z przepisów szczególnych np. 103 § 1 k.p.c. – tak T. Ereciński, K. Weitz, M. Muliński, a także co do sankcji autorzy wymieni powyżej pod pkt b)
- d) art. 3 stanowi skodyfikowaną zasadę postępowania cywilnego „zasadę podejmowania czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami” – tak. A. Zieliński, po za tym autor ten prezentuje zbliżone stanowisko jak autorzy wymienieni pod lit. b.
- e) przepis art. 3 k.p.c. już obecnie może stanowić podstawę prawną uznania czynności procesowej dokonanej sprzecznie z dobrymi obyczajami za bezskuteczną – tak. P. Telenga, także M. Muliński, jak się wydaje także K. Piasecki oraz prawdopodobnie H. Dolecki, który skłania się także do stanowiska zbliżonego do a) i b).

2) Wypowiedzi judykatury na tle art. 3 k.p.c. w zakresie oceny czynności procesowych realizowanych „(nie)zgodnie z dobrymi obyczajami.

a) uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2013 r., III CZP 78/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 87:

Nieobecność strony wywołana długotrwałą chorobą nie uzasadnia odroczenia rozprawy, jeżeli w okolicznościach sprawy wniosek o odroczenie rozprawy stanowi nadużycie praw procesowych.

b) wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 443/14, niepubl.:

„Korzystanie przez stronę z uprawnień procesowych nie może powodować ograniczenia uprawnień procesowych strony przeciwnej. Przyjęcie przez sąd, że skorzystanie przez stronę z uprawnień

---

³ „Od pewnego czasu podnosi się, że nie ma w polskim prawie procesowym regulacji, które w ujęciu ogólnym dotyczyłyby problemu nadużywania przez strony i uczestników postępowania ich uprawnień procesowych. Zagadnienie to jest częściowo tylko uwzględnione w niektórych regulacjach szczegółowych. W związku z tym pozostaje propozycja nowego brzmienia przepisu art. 3 k.p.c., zgodnie z którą na stronach i uczestnikach postępowania spoczywać ma ciężar dokonywania czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami. Naruszenie tego ciężaru również będzie sankcjonowane głównie w sferze odpowiedzialności za koszty postępowania, chociaż w grę wchodzi także uwzględnienie takiego naruszenia przy ocenie zachowania stron w kontekście spóźnionego przedstawienia materiału procesowego (por. projektowane art. 207 § 5 i art. 217 § 2 k.p.c.). Nie jest to pełne rozwiązanie problemu nadużywania uprawnień procesowych, jednak uznano, że na obecnym etapie rozwiązanie dalej idące nie byłoby możliwe.

procesowego stanowi nadużycie praw procesowych, może nastąpić tylko na podstawie dogłębnej oceny okoliczności sprawy, w pełni uzasadniającej ustalenie, że działanie strony jest podyktowane nierzetelnym celem, a w szczególności zamiarem utrudnienia lub przedłużenia postępowania, czego można dokonać przez porównanie celu uprawnienia procesowego ze znaczeniem wykorzystania go w konkretny sposób. Odmowa zatem skorzystania przez stronę z uprawnienia procesowego, jako wyjątek od zasady realizowania go, wymaga wystąpienia w sprawie szczególnych okoliczności.”

c) postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2015 r.. III UZ 3/15, niepubl.:

„1. Sformułowanie w art. 3 k.p.c. klauzuli dobrych obyczajów nie oznacza stosowania tej klauzuli tak jak rozumiana jest ona w prawie materialnym, tj. jako zawierającej odesłanie do norm pozaprawnych, lecz jako przyjęcie reguły, że strony i uczestnicy postępowania przy dokonywaniu czynności procesowych powinny kierować się obowiązującymi przepisami i nie nadużywać swoich uprawnień.

2. Uznanie przez sąd, że wykonanie przez stronę uprawnienia procesowego stanowi nadużycie praw procesowych, może nastąpić tylko na podstawie wnikliwej oceny okoliczności sprawy, w pełni uzasadniającej stwierdzenie, że działanie strony jest podyktowane nierzetelnym - odmiennym od przewidzianego i akceptowanego przez ustawę - celem, a w szczególności zamiarem utrudnienia lub przedłużenia postępowania.

3. Bierność sądu w sytuacjach, w których jedna ze stron tego postępowania uporczywie podejmuje działania, które godzą w istotne prawa drugiej strony, mogącej oczekiwać od sądu należytej jej ochrony, również stanowi naruszenie zasady rzetelnego procesu.

d) wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 31 marca 2015 r., I ACa 1429/14, niepubl.:

„Nie jest zgodne z dobrymi obyczajami zakwestionowanie roszczenia dopiero na ostatnim etapie sporu, w sytuacji, gdy wcześniej takich zarzutów się nie zgłaszało, a wręcz wprost uznawało roszczenie powoda (określając nawet dokładnie jego wysokość), ograniczając obronę do podniesienia zarzutu potrącenia.”

Wybrana bibliografia:

Ł. Błaszczak, *Klauzula generalna “dobrych obyczajów” z art. 3 k.p.c.*, PPC 2014, nr 2; H. Dolecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 3 k.p.c.*, Lex-el; T. Ereciński w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 3 k.p.c.*, Lex-el; P. Gil, *Tytuł egzekucyjny w postaci aktu notarialnego według przepisu art. 777 § 1 pkt 4 i 5 k.p.c.*, Rej. 2000, nr 1; A. Jakubecki, *Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*, Rej. 1998, nr 12; K. Knoppek, *Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny*, PiP 1991, nr 12; K. Knoppek, *Wstęp do badań nad fikcyjnym procesem cywilnym*, w: *Proces cywilny. Nauka–kodyfikacja–praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986; M. Manowska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 3 k.p.c.*, Lex-el; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013; H. Mądrzak, *Funkcja i charakter postępowania klauzulowego*, Acta Un. Wr. 1976, Przegląd Pr i Adm. nr VIII; M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005; M. Muliński, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 1*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016; K. Osajda, *Nadużycie prawa w procesie cywilnym*, PS 2005, nr 5; K. Piasecki w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1-366. Tom I*, Legalis – el; H. Pietrkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2012; M.G. Plebanek, *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012; M. Pyziak-Szafnicka, w: *System Prawa Prywatnego, t. I, Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007; P. Telenga, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012; A. Torbus, *Zawezwanie do zawarcia ugody w postępowaniu pojednawczym a problem nadużycia prawa*, w: *Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, red. A. Jakubecki, J.A. Strzępka, Warszawa 2010; A. Torbus, *Problem nadużycia uprawnień procesowych przez strony w projekcie nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, w: *Reforma postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011; M. Walasik, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008; M. Walasik, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07*, Rej. 2010, nr 2; C.P. Waldziński, *Glosa do uchwały SN z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07*; Rejent 2014, nr 5; K. Weitz, *System koncentracji materiału procesowego według zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, w: *Reforma postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011; E. Wengerek, *Egzekucja sądowa (Studium na tle projektu kpc PRL)*, Annales UMCS 1957, Sectio G, vol. IV; T. Zembrzuski, *Niedopuszczalność oceny ważności czynności prawnej w postępowaniu klauzulowym*, Pal. 2008, nr 9–10; A. Zieliński w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Leglis-el; *Uzasadnienie projektu nowelizacji, druk sejmowy Sejmu RP VI kadencji Nr 4332*, s. 42 oraz 52, strona internetowa Sejmu RP.